RØROS KOMMUNE

SAMLET SAKSFRAMSTILLING

Arkivsak: 21/2221

HØRING - FORSLAG TIL ENDRINGER AV SAMELOVENS SPRÅKREGLER

Saksbehandler: Mikael Østhus Schärer

Saksnr.:	**Utvalg**	**Møtedato**
112/21	Formannskapet	11.11.2021

Vedlegg:
Høringsnotat Forslag til endringer i samelovens språkregler

Andre dokumenter i saken:
Ingen

Saksopplysninger:
Samisk språkutvalg leverte sin utredning NOU 2016: 18 *Hjertespråket* i oktober 2016. Språkutvalget foreslo lovendringer og tiltak på ulike departementers ansvarsområder. Som en del av oppfølgningen av rapporten, sender Kommunal- og moderniseringsdepartementet et forslag til endringer i samelovens språkregler på alminnelig høring.

Departementet ønsker å gjøre endringer i regelverket for å legge til rette for at flere kommuner blir med i forvaltningsområdet for samisk språk, og med det er med på å bevare og utvikle de samiske språkene.

Departementet foreslår en forvaltningsområdeordning med tre kommunekategorier; språkutviklingskommuner, språkvitaliseringskommuner og bykommuner med særlig ansvar for samiske språk. Ved å differensiere rettighetsnivået i de tre kommunekategoriene, legger forslaget til rette for et mer fleksibelt system som kan passe for flere kommuner. Videre kan innføringen av et samisk språkområde med tre kommunekategorier også legge til rette for differensiering av tiltak og virkemidler på andre områder enn hva som reguleres i sameloven.

Departementet foreslår også endringer og tilpasninger i loven for at reguleringen skal passe bedre med dagens organisering av offentlig forvaltning.

Høringsnotatet omhandler i hovedsak:

- Hvordan forvaltningsområdet for samisk språk skal organiseres (kapittel 2)
- Hvilken plikt det offentlige skal ha til å besvare henvendelser på samisk (kapittel 3)
- Offentlige organers plikt til å informere om retten til å benytte samisk (kapittel 4)
- Hvilke offentlige organ er ansvarlige for å oversette informasjon til samisk (kapittel 5)
- Likestilling av samisk språk i kommuneadministrasjonen (kapittel 6)
- Innføring av krav om kommunal- og fylkeskommunal planlegging for å styrke samiske språk (kapittel 7)

- Krav til samiskkompetansen ved rekruttering til offentlig organ (kapittel 8)
- Ansattes rett til utdanningspermisjon for etterutdanning i samiske språk (kapittel 9)

I forslagets kapittel 11 redegjøres det for de økonomiske og administrative konsekvensene av forslaget. Departementets merknader til de enkelte bestemmelsene i lovforslaget framkommer av kapittel 12. Til slutt følger departementets forslag til lovbestemmelser.

I følge de nye kommunekategoriene vil Røros gå inn som en *språkvitaliseringskommune*.

Sametingets syn
Sametinget er konsultert om forslaget. Departementet har under arbeidet også gjennomført egne innspillsmøter i sørsamisk og lulesamisk område.

Sametinget har kommentert departementets beslutning om å sende to alternative forslag til bestemmelse om rett til svar på samisk for språkvitaliseringskommuner og bykommuner på høring. Forslagene er redegjort for i høringsnotatets pkt 3.4.2.3 om språkvitaliseringskommuner og 3.4.2.4 om bykommuner med særlig ansvar for samiske språk, jf. § 3-3 alt. 1 og alt. 2 i forslagene til nye lovbestemmelser.

Sametinget er uenige i departementets alternativ 1 for språkvitaliseringskommuner fordi det innebærer at befolkningen i kommuner som i dag er innlemmet i forvaltningsområdet, og som ved nytt språkområde vil bli språkvitaliseringskommune, vil kunne oppleve at retten til muntlig svar på samisk begrenses i forhold til dagens bestemmelser, siden kommunene har valgfrihet. Sametinget er av den oppfatning at ingen kommuner skal ha mindre forpliktelser i det nye språkområdet enn de har i dag.

Når det gjelder bykommuner er Sametinget uenige i departementets forslag i alternativ 1, fordi det innebærer at det blir valgfritt for bykommuner å innføre rett til svar på samisk ved skriftlige henvendelser. Sametinget mener at enhver skal ha rett til skriftlig svar på samisk, uavhengig av kommunekategori, og at denne retten også må omfatte bykommunene. Sametinget viser til hovedregelen om at norsk og samiske språk er likestilte språk, og at det følger av det at enhver har rett til svar på samisk på sine henvendelser i møte med offentlig forvaltning.

Departementet ber særlig om at kommuner som er i forvaltningsområdet for samisk språk i dag, og kommuner som ønsker å bli innlemmet i språkområdet, vurderer forslaget og leverer høringssvar.

Saksvurdering:
Departementet ber høringsinstansene være særlig oppmerksomme på forslaget om rett til svar på samisk (kapittel 3). Departementet foreslår her at rett til svar på samisk differensieres mellom kommunekategoriene.

Sameloven § 3-3 regulerer rett til svar på samiske språk. Bestemmelsen lyder: «Den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk. Dette gjelder likevel ikke ved muntlige henvendelser til tjenestemenn som utfører oppdrag utenfor organets kontor.

Den som henvender seg skriftlig på samisk til et regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til skriftlig svar på samisk. Kongen kan i særlige tilfeller gjøre unntak for bestemte regionale offentlige organ.» Bestemmelsen om rett til svar på samisk er ikke avgrenset til å gi rettigheter kun til innbyggerne i kommunene som er en del av

forvaltningsområdet. Enhver som henvender seg på samisk til organet, uavhengig av eget bosted, vil ha en rett til svar på samisk. Forslagene legger i ulik grad opp til at den enkelte kommune skal treffe avgjørelse om hvilke lokale offentlige organ i kommunen som skal tilby muntlig svar på samisk, og på hvilken måte muntlig svar skal tilbys. Departementet ønsker særlig tilbakemelding fra kommunene om hvordan de vurderer fleksibiliteten og valgfriheten som foreslås.
Alternativ 1:
Rett til muntlig svar på samisk i språkvitaliseringskommuner i samsvar med kommunens avgjørelse

Alternativ 1 for muntlig svar på samisk i språkvitaliseringskommuner kan framstilles slik:

Rettighet	**Gjeldende rett**	**Departementets forslag – alternativ 1**
		Språkvitaliseringskommuner
Muntlig svar fra lokale offentlige organ	JA	JA ved de kommunale organ slik kommunen avgjør
		NEI ved fylkeskommunale og statlige lokale offentlige organ
Muntlig svar fra offentlige organ	NEI	NEI

Alternativ 2:
Beholder rett til muntlig svar i kommuner som er del av forvaltningsområdet i dag – rett til muntlig svar på samisk i nye språkvitaliseringskommuner i samsvar med kommunens avgjørelse

Alternativ 2 for muntlig svar på samisk i språkvitaliseringskommuner kan framstilles slik:

Rettighet	**Gjeldende rett**	**Departementets forslag – alternativ 2**	
		Språkvitaliseringskommuner som var innlemmet i forvaltningsområdet	**Språkvitaliseringskommuner som innlemmes i språkområdet**
Muntlig svar fra lokale offentlige organ	JA	JA	JA ved de *kommunale* organer slik kommunen bestemmer
			NEI ved fylkeskommunale og statlige lokale offentlige organ
Muntlig svar fra offentlige organ	NEI	NEI	NEI

Røros kommune mener:
Kommunen er allerede innlemmet i språkforvaltningsområdet, så vi praktiserer denne rettigheten. Det er forståelig at departementet legger fram et alternativ der kravene blir noe lavere. Vår kommune merker også at det kan være utfordrende å ha nok språkressurser til å oppfylle lovkrav. Vi er likevel uenige i at samenes rettigheter skal innskrenkes. Vi mener at kommuner som innlemmes må følge alternativ 2, og er her helt enige med Sametinget.

Videre ber departementet særlig kommunene om å uttale seg til forslaget om likestilling av samisk med norsk i kommunal forvaltning som er behandlet i kapittel 6, under avsnitt 6.4 i

høringsdokumentet, hva forslaget vil innebære for kommunene og om kommunen støtter forslaget. Her vil Røros kommune svare på språkvitaliseringskommunekategorien, da vi blir en del av den kategorien.

Det er forslag om valgfrihet for språkvitaliseringskommuner og bykommuner med særlig ansvar for samiske språk. Det bør være et mål at også språkvitaliseringskommuner forplikter seg til å bruke samisk i den kommunale forvaltningen. Departementet er likevel enig i utvalgets vurdering av at likestilling av samisk og norsk bør være frivillige for disse kommunene.

Kommunene som er aktuelle som språkvitaliseringskommuner, og bykommuner med særlig ansvar for samisk språk, vil ha svært ulike behov og utfordringer. Dersom kommunene vurderer forpliktelsen som uforholdsmessig tyngende, er det en risiko for at de ikke ønsker å innlemmes i det samiske språkområdet, med den følge at andre rettigheter etter sameloven ikke blir gjeldende i kommunen. Mange kommuner kan ha behov for gradvis innføring av språklig likestilling. Det kan også være deler av forvaltningen hvor likestilling er viktigere enn i andre deler av forvaltningen. Departementet foreslår derfor å videreføre valgfrihet for språkvitaliseringskommuner og bykommuner med særlig ansvar for samiske språk.

Kommunene kan velge å likestille samisk med norsk enten for hele eller for deler av den kommunale forvaltningen. Hva et krav om å likestille samisk med norsk i kommunal forvaltning innebærer Innholdet i kravet om å likestille samisk med norsk i den kommunale forvaltningen, vil være det samme som det som følger av dagens bestemmelse. Når det gjelder kommunens saksbehandling, har kravet kun betydningen for den interne saksbehandlingen. Kommunen kan ikke benytte samisk i skriv til andre offentlige organ, eller kreve at andre offentlige organ skal benytte samisk i skriv til kommunen. Når samisk og norsk skal være likestilt kan kommunens interne saksbehandling skje på norsk eller på det aktuelle samiske språket. Skriftlig materiale som skal være tilgjengelig for offentligheten, vil imidlertid måtte foreligge både på norsk og samisk. Forslaget betyr ikke at alle ansatte i kommunen må beherske samisk språk. Ansatte som ikke behersker det aktuelle samiske språket, skal fortsatt ha anledning til å bruke norsk i saksbehandlingen. På den annen side er det en forutsetning at kommunen har ansatte som behersker samisk språk, muntlig og skriftlig, for å sikre riktig etterlevelse. For noen kommuner vil dette kreve aktiv rekruttering og kursing av ansatte i det aktuelle samiske språket. Det forutsettes at kravet gjenspeiles i rekrutterings- og kompetanseplanene i disse kommunene.

Uavhengig av om samisk er likestilt med norsk i en kommune, vil den kommunale forvaltningen kunne være forpliktet til å bruke samisk etter andre regler i sameloven. Etter sameloven § 3-2 skal kunngjøringer fra kommunen, som særlig retter seg mot hele eller deler av befolkningen i det samiske språkområdet, skje både på samisk og norsk. Det samme gjelder skjema som en kommune i det samiske språkområdet bruker. Videre vil kommuner i språkområdet være forpliktet til å gi svar på samisk etter sameloven § 3-3. Departementet ber særlig om at kommunene uttaler seg om hva forslaget om å likestille samisk med norsk vil bety for dem og om de støtter forslaget.

Røros kommune mener:
Da Røros kommune ble innlemmet i forvaltningsområdet vedtok kommunestyret at norsk og samisk skulle likestilles i kommunen. Det jobbes med å bygge opp tospråkligheten i kommunen både på skriftlig materiell og muntlig kompetanse. Vi ser ingen grunn til at ikke andre kommuner skal klare det samme.

Vi mener det er klokt å differensiere kommunekategoriene slik det foreslås. Det er stor forskjell på en kommune som vår, der den store majoriteten snakker norsk, og for eksempel Karasjok, der situasjonen er motsatt. Dette kan medføre at lovverket og rettigheter/plikter kan spisses mer mot ulike kommunekategorier, og dette vil være positivt for vår kommune. Det er likevel viktig at dette ikke blir noen «sovepute» for noen av kommunene. Fokus for å bli en god forvaltningskommune må alltid være at vi skal oppfylle rettighetene.

Departementet ber om at kommuner i forvaltningsområdet særlig vurderer om forslagene er gjennomførbare for egen kommunes del, for eksempel forslagene som gjelder rett til skriftlig og muntlig svar på samisk og bruk av samisk i kommuneadministrasjonen.

Røros kommune mener:
Røros kommune bruker egne samiske ressurser eller ekstern tolk for å kunne svare på skriftlige henvendelser. Vi kan tilby muntlig svar, men da må møter være avtalt på forhånd. Dette er gjennomførbart i dag, og vil være det framover hvis henvendelsesmengden ikke er større enn i dag. Det er likevel en bekymring i sørsamisk område at det er utfordrende å få tak i kvalifisert personell med sørsamisk språkkompetanse. Om det skulle bli mange flere henvendelser enn tilfellet er pr i dag kan dette være en aktuell problemstilling også for oss.

Departementet ber også særskilt om tilbakemelding på forslaget som knytter seg til bruk av selvbetjeningsløsninger på samisk, se avsnitt 5.4 i høringsdokumentet.

Departementet foreslår en klargjøring av bestemmelsen om oversettelse i sameloven, der det spesifiseres hvem som har ansvaret for å oversette de ulike typene av informasjon. Videre foreslår departementet å lovfeste at det enkelte organ selv må avgjøre hvilket samisk språk informasjonen skal oversettes til, basert på hva informasjonen gjelder og hvem den retter seg mot. Behov for oversettelse av viktig offentlig informasjon Ifølge sameloven er norsk og samisk likeverdige språk og likestilte etter samelovens språkregler. Ideelt skulle derfor all offentlig informasjon blitt publisert på de tre samiske språkene samtidig som den kom på norsk. Oversettelse av informasjon krever imidlertid ressurser, både økonomiske og menneskelige. Det er ikke ønskelig å binde for mye samiskspråklige ressurser til oversettelse av informasjon. Den samiske språkkompetansen må brukes på rett sted. På den andre siden er det viktig at offentlig informasjon til befolkningen blir gitt på de samiske språkene. Selv om mange samisktalende snakker godt norsk, vil mange oppleve at de forstår detaljer og nyanser best på samisk. Det kan derfor være avgjørende for den samisktalenes rettsikkerhet å få viktig informasjon på samisk.

Offentlig informasjon på samisk har også stor betydning for bevaring og videreutvikling av de samiske språkene. Det bidrar til at språkene blir mer synlige i samfunnet og språkenes status heves når bruken ikke er begrenset til den private sfæren. Oversettelse av offentlig informasjon bidrar også til terminologiutvikling, og oversatte tekster er en viktig kilde for språkteknologi og digitale løsninger.

Departementet får innspill om at statlige etater ikke i tilstrekkelig grad oversetter lover, forskrifter og kunngjøringer til samisk. Det er også et problem at mange lover og forskrifter som er oversatt til samisk, og ligger tilgjengelig på internett, ikke oppdateres etter lov- og forskriftsrevisjoner. Ansvaret for oversettelser er uklart etter dagens regler Etter departementets vurdering er det en svakhet med dagens bestemmelse i sameloven at den ikke fastsetter tydelig hvem som har ansvaret for å oversette informasjon. Departementet foreslår derfor at det klart skal komme fram av bestemmelsen hvem som har ansvaret for å

sørge for oversettelse til samisk av henholdsvis lover og forskrifter, kunngjøringer og skjema.

Departementet foreslår derfor at det klart skal gå fram av bestemmelsen hvem som har ansvaret for å sørge for oversettelse til samisk av henholdsvis lover og forskrifter, kunngjøringer og skjema. Når det gjelder lover og forskrifter som skal oversettes til samisk, foreslår departementet å lovfeste at det er det ansvarlige departement som skal sørge for slik oversettelse. For kunngjøringer, skjema og selvbetjeningsløsninger, foreslår departementet å lovfeste at det offentlige organet som har utarbeidet dokumentet eller løsningen, har ansvaret for oversettelsen.

Dagens bestemmelse gjelder bruk av samisk i skjema, men selvbetjeningsløsninger på nett har langt på vei tatt over for skjema. Departementet foreslår derfor å inkludere selvbetjeningsløsninger i bestemmelsen, slik at det blir klart at også disse må gjøres tilgjengelig på samisk der det er relevant. Det er viktig at reglene er tilpasset nye teknologiske plattformer for å unngå et rettstap for samiske språkbrukere. Departementet ser at det kan være utfordrende for enkelte organ å tilby selvbetjeningsløsninger på samisk fordi de ikke har systemer som støtter alle samiske tegn. Departementet har i Meld. St. 31 (2019-2020) Samisk språk, kultur og samfunnsliv - digitalisering beskrevet utfordringer med samiske tegnsett. På samisk er det en rekke tegn som skiller seg fra tegnene i norsk språk. De fleste statlige nettsteder støtter UTF-8- standarden som gjør det mulig å skrive og lese disse tegnene, men det gjelder ikke i samme grad fagsystemene til statlige virksomheter. Departementet forventer at dette vil forandre seg på sikt. Fra 2011 er det satt krav til alle statlige og kommunale virksomheter om å bruke UTF-8-standarden ved større omlegginger, nyetableringer eller videreutviklinger av fagsystemer.

Departementet foreslår derfor å begrense plikten til å utvikle selvbetjeningsløsninger både på samisk og norsk, til de tilfeller hvor dette er teknisk mulig. Departementet ber særskilt om tilbakemelding på dette forslaget i høringen. Hvilke samiske språk skal det oversettes til? Etter departementets vurdering vil det ikke være god ressursbruk å kreve at offentlige organ skal oversette all informasjon til alle de tre samiske språkene. Departementet velger derfor å overlate til det enkelte offentlige organ, å selv vurdere hvilket samisk språk informasjonen skal oversettes til. Utgangspunktet er at informasjon må oversettes til det aktuelle samiske språket i det området informasjonen gis. Informasjon som retter seg mot befolkningen i kommuner i sørsamisk og lulesamisk område må oversettes til henholdsvis sørsamisk og lulesamisk. Offentlige organ med et virkeområde som omfatter flere språkområder, må vurdere om informasjonen skal oversettes til et eller flere språk.

Røros kommune mener:
Vi mener at det burde være en selvfølge at offentlige dokumenter som kommer fra nasjonale myndigheter blir oversatt til alle de tre offisielle samiske språk. Etter departementets vurdering vil det ikke være god ressursbruk å kreve at offentlige organ skal oversette all informasjon til alle de tre samiske språkene. Dette er ikke Røros kommune enig i. Det vil bety at det vil komme oversettelser til nordsamisk, og ikke vårt språk, sørsamisk. Det er helt naturlig at de fleste vil tenke at det skal oversettes til det språket flest snakker. Dette begrenser rettighetene til vår befolkning, og det kan ikke Røros kommune stå inne for.

Departementet velger å overlate til det enkelte offentlige organ å selv vurdere hvilket samisk språk informasjonen skal oversettes til, men dette vil være feil strategi. Det må være en nasjonal bestemmelse, og ikke et skjønn, etter vår mening. Noe annet ville være diskriminering av det språket som brukes i vår kommune, sørsamisk.

Røros kommune jobber i dag aktivt for å styrke samisk språk, kultur og samfunnsliv i alle kommunens virksomhetsområder. Kompetansehevingstiltak og vedvarende styrking av de minste samiske språkene, herunder sørsamisk, krever stor innsats fra den samiske befolkningen og utdanningsinstitusjoner for å imøtekomme språkkravene.

Det må samtidig settes i gang et arbeid for få økt status for spesielt sørsamisk. Gode rekrutteringsordninger i form av stipend og jobb etter utdanning foreslås brukt som virkemidler i denne prosessen. Det må komme statlige virkemidler inn på dette området slik at alle intensjoner i høringsnotatet oppfylles. Sørsamisk er et av de mest utsatte språkene, og det kreves derfor ekstra tilrettelegging for å synliggjøre og utvikle disse språkene. For at små kommuner som Hattfjelldal, Røyrvik, Snåsa og Røros skal bli i stand til å etterkomme dette, og stimulere til økt satsning på området, må det tilføres midler til arbeidet.

Røros kommune har særskilt søkelys på barn og unge. Det er derfor kritisk for kommunene at det tilbys samiskundervisning både lokalt og via fjernundervisning. Det samme gjelder innenfor barnehage. For å kunne gjennomføre dette, er det behov for økt kompetanse, gjerne i samarbeid med Nord universitet og Samisk høgskole, som vil sikre rekruttering av personell med samiskkompetanse innen alle samfunnsfunksjoner.

NOU Hjertespråket og høringsnotatet er ambisiøst, og krever at det stilles ressurser til rådighet for både kommune og kommune. Staten og Sametinget må i fellesskap legge til rette slik at alle punkter i NOU Hjertespråket oppfylles.

Røros kommune støtter arbeidet med omlegging av samelovens språkregler. Kommunen mener oppsummert at det er spesielt viktig at følgende punkter følges opp i prosessen:

1. Differensiere regelverket slik at det blir enklere for kommuner å innlemmes i forvaltningsområdet, som vist i forslaget i høringsnotatet.
2. Omleggingen må også ivareta utvikling av de små samiske språkene.
3. Det må gjennomføres kompetansehevingstiltak innenfor samisk språk, kultur og samfunnsliv i alle samfunnsledd, som opplæring, helsevesen, rettsvesen, utdanningsinstitusjoner m.m.
4. Styrking av rekrutteringen av språkbrukere i alle samfunnsfunksjoner.
5. Barn og unge og personer med omsorgsbehov må prioriteres.
7. Nødvendige økonomiske rammer stilles til disposisjon til dette arbeidet.

Innstilling:
Høringen som framkommer i saksframlegget vedtas, og sendes inn.

Behandling i Formannskapet 11.11.2021:
Forslag til innstilling ble enstemmig vedtatt.

Vedtak i Formannskapet 11.11.2021:
Høringen som framkommer i saksframlegget vedtas, og sendes inn.